

11. Марков В.М. Республика Корея. Традиции и современность..., с. 251
12. Роман «Хребет Тхэбэк» печатался по частям в ежемесячном журнале «Современная литература» с 1983 по 1989 годы. Всего до сегодняшнего дня было продано уже больше 7 миллионов экземпляров книги. В ноябре 2008 г. в деревне Польгё, расположенном в провинции Чолла-Намдо, открылся литературный музей в честь романа Чо Чжон Нэ «Хребет Тхэбэк».
13. Ли Мунёль известен также тем, что он создал в 1985 году в г. Инчхоне творческую студию для начинающих авторов. На ее основе в 1998 году была открыта первая в стране Академия литературы "Пуак". Методика преподавания в ней многих предметов вобрала в себя все лучшее, взятое от традиционных конфуцианских школ прошлого до новейших западных. В стенах Академии будущие литераторы основательно изучают восточную и западную классическую литературу, на семинарах постигают секреты литературного мастерства.
14. Всего было продано 11 миллионов экземпляров этой книги. Оно представляет собой переложение

знаменитого китайского исторического романа "Троецарствие".

15. Марков В.М. Республика Корея. Традиции и современность..., с. 253

16. Деревню Нобон стали иногда называть иначе - деревня «Хонбуль» и в ней сейчас действует литературный музей в память ушедшей писательницы.

17. Популярность исторических романов. KBS World.

18. Татьяна Габрусенко - обучалась в аспирантуре сеульского университета Ёнсе на отделении корейской литературы. Работала в русской редакции KBS (Международного радио Кореи), преподавала в корейских университетах. С 1998 по 2000 год была главным редактором "Сеульского вестника" - русскоязычной газеты, издающейся в Сеуле. В настоящий момент завершает Ph.D. диссертацию по северокорейской литературе в Австралийском Национальном Университете.

19. Габрусенко Т. Корейская литература и российский читатель. - Русский журнал, 28 Ноября 2000. <http://old.russ.ru/krug/20001128.html>

Г.Қ. Құдайбергенова

НАСЫР ХОСРОУДЫҢ ПОЭЗИЯЛЫҚ МҰРАЛАРЫ

Парсы елінің ұлы ақыны және ислам дінін уағыздаушы Абу Муин Хамид ад-Дин Насыр ибн Хосрау ибн Харис аль-Кубадийани аль-Марвази әдебиет әлемінде Насыр Хосроу деген атпен танымал.

Насыр Хосроудың бізге жеткен поэзиялық мұрасы - бірнеше қасида мен қыты және екі дидактикалық маснавиінен тұрады. Бұл шығармалар «Диван» деп аталатын өлеңдер жинағында жинақталған. Н.Хосроудың өзі парсы және араб тілдерінде жазылған екі маснавиі бар екендігін айтады (Бертельс 1988:327), бірақ ақынның араб тілінде жазылған нұсқасы табылмаған. Н.Хосроудың поэзиясы жайында жазылған Е.Э. Бертельстің алғашқы мақаласынан бастап, қазіргі кезге дейінгі жазылған мақалаларға қарамастан оның поэзиясының көркемділігі жайында біржақты пікір айту мүмкін емес.

Насыр Хосроудың «Диваны» алғаш рет Тебризде 1863 жылы, ал екінші баспасы 1896 жылы Тегеранда басылып шықты. Бірақ, бұл «Диванға» ақынның шығармашылық жинағы толығымен

кірмеді. Тек 1925-1928 жылдары ирандық ғалымдардың Хадж Сайид Насраллах Такави, Али Акбар Деххода, Сайид Хасан Тағизаде және Муджтаба Минувилердің көмегімен ақынның кейбір қолжазба нұсқалары қайтадан өңделіп, поэзиясы толығымен жинақталды. Аталған ғалымдар 1896 жылы шыққан басылымды негізге ала отырып, ортағасырларда құрастырылған поэтикалық антологиялар мен сөздіктерде ақынның қолжазбасынан көшіріліп жазылған көшірмелерін, жекеленген өлеңдерін енгізді. Сайид Хасан Тағизаде бұл жинаққа көлемді алғысөз жазып, ақынның өмірі мен оның философиялық көзқарастарына жан-жақты тоқталып өтті. Муджтаба Минуви ақын жайында парсы әдебиет антологиясынан көптеген деректер келтіре отырып, ақын шығармасын талдаған. 2003жылы Тәжікстанда Насыр Хосраудың 1000 жылдық мерейтойына арнап 3томдық шығармалар жинағы баспадан басылып шықты.

Бұл жинаққа Насыр Хосроудың барлық өлеңдерімен қоса, діни-философиялық еңбектері де енді.

Насыр Хосроудың әдеби шығармашылығы классикалық парсы поэзиясының алғашқы кезеңдерімен бірге дамыды. X-XI ғасырларда «қасида» өлең түрі жоғары деңгейге көтерілген болатын. Қасиданы сол кездегі сарай ақындары өз патшаларын және патшаның жақын адамдарын мадақтауда көптеп қолданған болатын. Қасида өлең қалыпына салып, төмендегідей тақырыптарда өлеңдер жазылған: (نسيب) تشبيب – кіріспе бөлімі, көбінесе түсіндірмелік, сипаттамалық, ғашықтық мағанасында айтылады;

تخلص - мадақтық, мақтау, өлеңнің кімге арналғандығын білдіру;

Негізгі бөлім – مدح (мадақтау), فخر (өзін-өзі мақтау, мақтану), (жоқтау) мағынасында және қорытынды бөлімі طلب – шығарған өлеңі үшін сыйлық сұрау, دعای تعبيد – дұға жасаудан тұрады.

Сонымен қатар иран халықтары ұлттық мерекелерін және салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарына негізделген салтанатты жиындарын қасида өлең формасына салып өлең-жырмен тойлатқан. Мысалы, ежелгі иранның маусым ауысу мерекелерінде, мұсылмандық-діни мейрамдарды атап өтуде, патшаны ұлықтау рәсімдерінде, патша мұрагерінің дүниеге келу қуанышында, жауды жеңуде, биліктің ауысуы кезеңдерін өлеңмен, жырмен атап өткен болатын. Жоғарыда келтірілген салтанатты жиындардан басқа «қасида» өзінің күрделі жанрлық-құрылымы жағынан елдің әлеуметтік-саяси міндеттерін шешуде және үгіт-насихат жүргізуде де қолданылған. XI ғасырда Унсури мен Фаррухидің Ғазнави әулетіне жазған қасидасы осының дәлелі.

Насыр Хосроу әдеби және әдебиеттен тыс міндеттерді алдына мақсат етіп алып, сарай поэзиясына мүлдем ұқсамайтын тақырыптарда өз қасидасын жаза бастады. Ол қасиданың маңызды белгілерін сақтай отырып, мағынасын толығымен өзгертті десе де болады. Енді мадақтың орнына – насихаттық, өсиеттік мағынасында қасидалар жазыла бастады. Ақын шығармасында көбінесе діни

уағыздарды, соның ішінде «исмаилизмдік ілім» жайында көптеп жазған.

Иран ғалымдары, әдебиетшілері Насыр Хосроудың өмірі мен шығармашылығын төрт кезеңге бөліп қарастырады. Біріншісі – «исмаилизм» ағымын ұстанғанға дейінгі кезең. Екінші кезең – 42 жасында жасаған Насыр Хосроудың жеті жылға созылған сапары жайында өзінің "سفرنامه" -сінде жазып қалдырған. Үшінші кезең – оның рухани кемелденген, «исмаилизм» ағымын уғыздаушы ретінде туған жері Хоросанға қайтып оралуы. Ал төртінші кезең – ақынның Йумғанда өткізген кезеңі. Өмірінің соңғы жылында Насыр Хосроу бірқатар философиялық еңбектер жазған болатын.

Насыр Хосроу өлеңдерін көбінесе қасида түрінде жазғандығын біз жоғарыда айтып кеткен болатынбыз. Ақынның көптеген өлең түрлерінің ішінен «қасиданы» таңдағанын былай дәлелдеуге болады. Біріншіден, ортағасырлық әдебиетте прозадан қарағанда поэзия барлық жағынан жоғары деңгейде дамыған. Екіншіден, қасида өлең жолдарының ырғағы мен оның ұйқасы тыңдаушыға немесе оқушыға түсінікті және есте тез сақталуында. Үшіншіден, мүмкін, әртүрлі тақырыпты қамтитындығында шығар. Өйткені Насыр Хосроу өзінің өсиетін, уағыздарын еркін тақырыптарда, атап айтсақ саяси, әлеуметтік, философиялық, діни, адамгершілік, әдептілік жайында жазған.

Ортағасырда өмір сүрген ақын өзінен бұрынғы қасидашы ақындармен және өз замандастарымен «қасиданың» озық үлгісін жазуда, барлығынан басым болу мақсатында үнемі жарысқа түсіп отырған. Бұл дәстүр поэзияға тән қасиет. Насыр Хосроу поэзияның мақсаты мен міндеті, ақынның жалпы рөлі, патшалардың ел басқару істері, халықтардың тұрмысы, оның теңсіздігі, көркем, нақыл сөздердің кімге, қалай бағытталу керектігі жайында ақындармен, әсіресе сарай ақындарымен көптеп сөз тартыстарына түсіп отырған. Мысалы, Фаррухи және Унсури қасидаларында кездесетін بزگی – ұлылық және جاه – жоғары дәреже, жоғары атақ

сөздері мағынасын Насыр Хосроу өз қасидасында былай түсіндіреді:

اگر بزرگی و جاه و جلال در درم است
 ز کردگار بر آن مرد کم درم است
 نداد داد مرا چون نداد گربه مرا
 تو را از اسپ و خر و گاو و گوسفند رمست

Насыр Хосроу поэзияда кездесетін мағынасы мен қолданысы жағынан ескірген сөздерді жаңа сөздермен ауыстыру жайында да өз шығармасында айтып отырған:

ای حجت بسیار سخن دفتر پیش آر
 وز نوک قلم در سخنات فرو بار
 هر چند که بسیار و دراز است سخنهاست
 چون خوب و خوش است آن نه دراز است نه بسیار
 شاهی که عطاهاش گران است ستوده است
 هر چند شوی زیر عطاهاش گران بار
 نوکن سخنی را که کهن شد به معانی
 چون خاک کهن را به بهار ابر گهر بار

Лирикалық-эпостық аралас жанрлық жүйе ретінде жазылатын қасида ережелерін қолдануда Насыр Хосроу қасидаға әртүрлі жанрлардан оған қажетті элементтерді дұрыс қосып, пайдалана білген. Өзінен бұрын өмір сүрген ақындардың даналық, ғибраттық нақыл сөздерін, соның ішінде исламға дейінгі иран халқының сөз өнері, әдеби шығармаларын және исламнан кейінгі Х-ХІ ғасырларда араб әдеби дәстүрлерінің негізінде жазылған эпостық және лирикалық жанрды зерттей отырып, өзі де өсиеттік, насихаттық мақсатта көптеген еңбектер жазған.

Фердоусидің атакты шығармасы «Шахнамада» кеңінен қолданылған иранның ұлттық тарихи және эпикалық дастандарындағы кейіпкерлерді өз шығармасында тамаша қолдана білген. Насыр Хосроу Фердоусидің өз еліне қалдырған тарихи, әдеби және мәдени мұрасын кейінгі ұрпақтың жадында мәңгі қалу мақсатында иранның батыр ұлдары, ертеде Иранды билеген әділ патшалары, аңыз-жыршылар мен әншілері жайында үнемі өлең-жырға қосып, насихаттап отырған. Енді Фердоуси «Шахнамасында» қолданған кейіпкерлер есімдерін Насыр Хосроу өз қасидасында қолданғанын салыстырайық: Фердоуси

کجا شد فریدون و هوشنگ شاه
 که بودند با گنج و نخت و کلاه

برفتند و ما را سپردند جای
 جهان را چنین است آیین و رای

немесе

کجا سلم و تور و فریدون کجا
 همه ناپدیدند با خاک راست

деп жырласа, Насыр Хосроу Феридун, Рустам есімдерін өз қасидасында төмендегідей келтіреді:

کوت فریدون و کجا کیقباد
 کوت خجسته علم کاویان
 سام نریمان کو و رستم کجاست
 پیشرو لشکر مازندران

Насыр Хосроу сонымен қатар ислам дінін уағыздаушы ретінде де көптеген еңбектер жазған. Ислам тарихын, Қасиетті Құран сүрелері мен аяттарына түсініктеме, Құран хадистерін, Мұхаммед пайғамбардың (ғ.с.с.) өмірі мен оның жақын адамдары, қызы Фатима мен Зүһра туралы, ислам дінін таратушы халифалар мен имамдар, шейіттік ағым, жәннәт дарбазасын күзетуші Редван періштесі (ирандықтар Ризван деп атайды), және басқа да періштелер жайында бірқатар діни-философиялық еңбектері бар.

Сонымен Насыр Хосроу парсы классикалық поэзиясын дидактикалық, мистикалық, символдық бағыттарда жазған шығармаларымен толықтырды. Оның дәстүрлі классикалық қасидаға, поэзияға қосқан үлесі өте көп және ақынның поэтикалық ережелерін кейінгі парсы ақындары, әсіресе сопылық бағытта жазған Санаи, Аттар және т.б. ақындар өз шығармаларына көптеп қолданды.

1. Анвари С. Важе ва таркибхайе байангари мафхуми сухане Насер Хосроу. Дируз, эмуруз, фарда 2005
2. Арабзаде Н. Мир идей и размышлений Насыра Хусрава Д., 2003
3. Бертельс Е.Э. Насир-и Хусрау и его взгляды на поэзию М., 1988.
4. Диван-е Носер Хосроу Т., 2003
5. Рейснер М.Л. Насир-и Хусрав: поэзия как проповедь М., 2004
6. Додыхудаева Л.Р., Рейснер М.Л. Поэтический язык как средство проповеди: концепция «Благого Слова» в творчестве Насира Хусрава М., 2007

В данной статье рассматривается поэтическое творчество выдающегося литератора и религиозного деятеля исмаилизма – Насира Хусрава.

This article considers the poetic creative works of outstanding literator and Islamic religious figure Nasyr Hoosrow.

А.А. Мауленов

КӨРКЕМ ПРОЗАДАҒЫ МИФТІК – СТИЛЬДІК ЕРЕКШЕЛІКТЕР

Көркем прозадағы мифтік мотивтер, аңыздық желілер суреткер стилінің көркемдік қуатын, өзіндік даралығын айқындайтын көркемдік фактор. Әрбір өмірге келген көркем шығарма жазушының өзіндік қолтаңбасын, ешкімге ұқсамайтын ерекшелігін айқындайды. Стиль-эстетикалық категория десек те, оның аясында аңыздық желілер стильдік элементтер тоғысып, көркем прозаның өзіне тән ерекшелігін қалыптастырады.

Біз осы салада айтылған ғалымдар мен зерттеушілердің соны пікірлеріне сүйене отырып, алдымен стильдің эстетикалық категория екендігін, оның өзіндік табиғатын анықтап алуымыз керек.

Әрине бір мақала көлемінде стильдің табиғатын толық танып, шығу мүмкін емес, дегенменде оның көркем шығармаға әсерін қарастыру бүгінгі күн талабының қажеттілігі деп қарастырғанымыз жөн. Ғалым, академик З.Қабдолов «Әдебиет теориясының негіздері» деген еңбегінде бір жазушының барлық шығармаларында болатын идеялық бірлікпен қатар, тақырып, мінез, тіл бірлігіне де байланысты ерекшеліктерді былайша түйіндеп өтеді:” Сонымен, біз әрбір жазушының күллі творчествосының өн бойынан идеялық-көркемдік негіздің (идея-тақырып тіл) тек сол жазушыға ғана ерекшелігін аңғарамыз. Мұндай ерекшелікті жазушы творчествосының мазмұны мен пішініне қатысты басқа жайлардан да іздеп таба беруге болады. Міне, стиль-әр суреткерге тән осындай творчестволық ерекшелік /1, 355/. Бірақ та өз халқының дәстүрі бәрібір ерекше орынға ие.

Стильдің теориялық негізіне жататын үлкен мәселенің бірі-дәстүр мен жаңашылдық мәселесі. Әрбір халықтың сонау көне ғасырлардан ұрпақтан –ұрпаққа жалғасып келе жатқан дәстүрлі өнерінен

үлгі алуға болатынын жоққа шығара алмаймыз. Дәстүр пайдалану тек туған халқыңның әдебиетімен шектелу деген ұғым тудырмасы анық. Туған әдебиетке басқа халықтың озат дәстүрі де әсер етеді.

Біздің қазақ әдебиеттану ғылымында стильдің эстетикалық категория ретінде аз қарастырылуы, көркем шығарманың поэтикалық құрылымын анықтауда, оның эстетикалық қуатын саралауда көп кемшіліктерге соқтырғаны жасырын емес. Бұл жөнінде ғалым Р. Нұрғалиевтің мына тұжырымы оны қуаттай түседі:”... қазақ әдебиеттану ғылымының осал буыны, жете сөз болмаған объектісі- стиль. Әсіресе стильді эстетикалық категория тұрғысынан қарастыру принципі сирек ұшырасады. Көркем шығармадағы барлық компоненттерді тұтастықта алып, идеялық-эстетикалық талдауда, мазмұн мен түрді бірлікте қарағанда ғана творчество табиғатын терең зерттеп, нәзік ұғуға болады /2, 4/. Мұнда ғалым стиль категориясын эстетикалық тұрғыдан тану үшін көркемдік компоненттердің барлығын тұтастықта, бірлікте қарастыру керектілігін айтады.

Аңыздық желілер, мифтік мотивтер суреткердің стильдік әлемін түзудегі көркемдік функциясы да осы компоненттер ішіне кірігіп кеткенде ғана өз шешімін табады. Өйткені жазушының әрбір қолданған аңыздық желілерінің өзіндік қалыптасқан ауызша айтылу стилі бар. Оның көркем шығармадағы көрінісі қаламгердің сөз қолдану тәсілі мен тарихи материалды қорытуы, қажетке жаратуы, яғни оны қайта өңдеп, синтездеп, бүгінгі күн проблемасының өзектілігімен шебер қиюластыра қолданылуы жазушының – шеберлік қырына байланысты.

Стиль – бір ғылымның еншісіндегі термин емес. Ол қазіргі ғылымның барлық салаларында қолданысқа түсіп, ғылымның